

„MAGYAR LELKEK FORRADALMA”

– 100 ÉVES A HOLNAP –

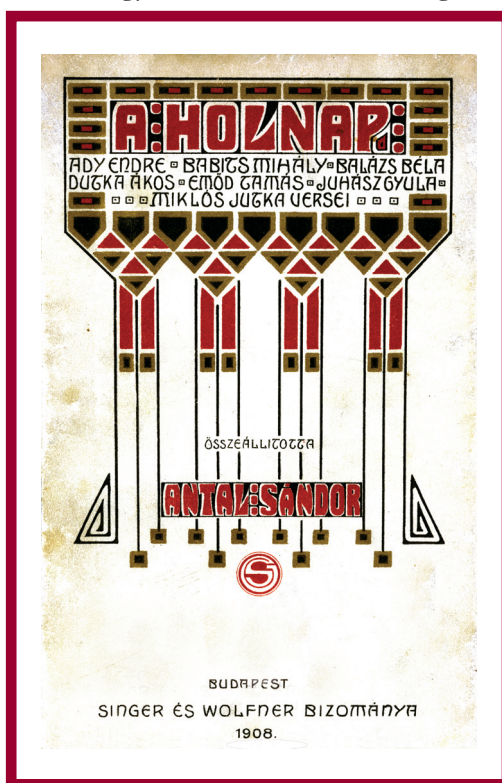
2008. november 20-ig volt látható az Országos Széchényi Könyvtár felújított, VI. emeleti 'Manuscriptorium' kiállítóterében az a több társintézmény közreműködésével megvalósult kamarakiállítás, mely a száz évvel ezelőtt született A Holnap antológiá(k)nak és az azonos nevet viselő Irodalmi Társaságnak állított méltó emléket.

A Nyugat-centenárium mellett 2008 szeptemberében ünnepeltük *A Holnap* megalakulásának századik évfordulóját is. Bár rá kevesebb fény esett, a Nagyváradról induló társaságnak és két antológiájának (1908-ban és 1909-ben Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula és Miklós Jutka szereplésével) korabeli irodalmi és több szempontból azon túllépő, társadalmi hatása kétséget kizárva átütőbb erejűnek bizonyult. A modern magyar irodalomnak ugyanis e két nagyon rokon, később személyeiben is közös, egy ideig talán rivalizáló csoportja gyakorlatilag egyszerre, egy évben lépett színre, mégis a századelő új irodalmát ért támadások elsődlegesen a holnaposokon csattantak. „A Holnap volt ilyen formán a Nyugat védőernyője, akarata ellenére is”¹ – ahogyan azt Ilia Mihály is kifejtette a közelmúltban. A korszakos jelentőségű, irodalmi szenzációnak számító első antológia megjelenését szokatlanul élénk sajtóvita követte. Az úgynevezett konzervatív irodalommal szemben, s ugyanakkor a fővárosi irodalmi centralizáció ellenében is fellépni kívánó költői irány, a „magyar lelkek forradalma” – ahogyan Ady összegezte – végzetesen eldurvult, az esztétikai értékelés helyett politikai síkra terelt vitákban

'magyartalan', 'modernkedő', 'dekadens', 'érthetetlen', 'erkölcstelen', 'hóbortos' vagy éppen 'beteges' jelzőkkel, illetve vádakkal találta szemben magát, s vívta lét-harcát. A Budapesti Újságírók Egyesületének szokásos éves Almanachja – amelyben az említett összegző Ady-sor is megjelent – 1909. évi kötetét jószerével teljességében A Holnapnak, illetve az antológia kapcsán a „legújabb irodalom körül” 1908 őszén kialakult polémiaának szentelte. Zuboly (Bányai Elemér) mindjárt a kötethez – még 1908 karácsonyán – írt előszavában le-

szögezte: „Forrongásnak nevezik azokat az állapotokat, melyek nálunk ma a társadalmi és irodalmi életet elborítják. (...) az irodalomban a modernség körül dül az öldöklés”.² Tény, hogy a vita, s az alapját képező versek nem a közvetlen hatások révén bontakozott ki, nem maguk a versek vonták maguk után az ún. 'öldöklést'. Ezeket ugyanis, nem annyira közvetlenül az antológiából, mint inkább az azokat parodizáló, rosszmájú gúnyversekből, krokikból, különböző paródiakötetektől (mint amilyen a Lovász Károly-féle *Holnapután kiskedden* volt) vagy népszerű élclapokból (Borszem *Jankó, Üstökös*), esetleg a konzervatív irodalmat pártoló sajtóorgánumokban megjelenő dühödt írásokból ismerték.

A következő A Holnap-antológia (amelyhez – kevesen tudják – Anatole France-szal akartak előszót íratni) megjelenését megelőző mintegy féléves időszak mindenestre nem csupán külső támadásokkal, vitákkal, országos botrányokkal, de belső meghasonlásokkal is (köztük *A duk-duk afférral!*) tarkított, mégis az ezt követő nyugodtabb időszak a legtermékenyebb A Holnap

¹ Vö. Ilia Mihály: *Irodalmi ünnep*. Bárka, 2008/2. 72–73.

² Zuboly (Bányai Elemér): Előszó, In Szerdahelyi Sándor (szerk.) *A Budapesti Újságírók Egyesülete Almanachja*, Bp., 1909. 1–3.

Kedves Mikályom, már irtam neked, hogy egy nagy, modern antológia készül (Adytól kezdve) és abban kéne is méltó módon benne kell lenned. Választ eddig kiába vártam, így sűrűn kérek, egy csomó verset légy szíves postafordul-
fával küldeni címemre: Reményi főútn. Nagyvár, mert az anto-
logia egészében már sajtó alá kérem volna. Balázs Béla is benne van, én is. Hetmagyarok: ez len a címe, igen szép, előkelő, gondos és köntösten jelenik meg június elején, előzettel és irodalmi portréval. Még egyszer kérek, esdve, sűrűn: Küldj!

Szeretettel köszönt
Nagyvár, 1908. május 6. Juhász Gyula
Kedves Babits Mr. Szeretném, mint az
antológia szerkesztője, hogy verseit be-
hozhatná sűrűn küldje el. Feltétlenül számíthatok rá,
hogy megengedhetem, hogy méltó formában és méltó tár-
sággal fog megjelenni. Verseit várja tiszte-
lővel Antal Sándor

Juhász Gyula

Antal Sándor

Babits Mihály

Juhász Gyula Babits Mihályhoz írt egyik levelezőlapja Antal Sándor kiegészítő soraival, illetve Honti Nándor litográfiái A Holnap első antológiája részére. (Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár)

Irodalmi Társaság, s az azon is túlnövő 'holnapos' mozgalom életében.

A polémiákon, felrázó társadalmi vitákon túl A Holnap száz évvel ezelőtt megjelenő antológiáinak hatása és jelentősége a szűkebb irodalomtörténeti, szakmai szempontokat figyelembe véve is megkerülhetetlen, hiszen egyrészt éppen e viharos visszhang – mely a vezér mögött felsorakozókat immáron egy táborban látta és látatta! – révén ismerte fel az úgynevezett konzervatív irodalom Ady korszakos költői szerepét, másrészt az első antológia révén ismerhette meg (nemcsak a szélesebb közönség, hanem az értő irodalmi elit, köztük a Nyugat szerkesztői is) Babits Mihály (vagy éppen Balázs Béla) költői nevét! A Holnap mindemellett elsőként méltatta Vajda János életművét és rangját (az ő emlékének ajánlották első antológiájukat akkor, amikor a korabeli irodalomtörténet-írás igencsak elfeledkezni látszott Vajdáról), s a Társaság első nyilvános fellépését is egy Vajda-emlékestnek szentelte. A kezdeti új, vidékről a pesti kávéházi uralom ellen is irányuló,

irodalmi folyóirat megindítását célzó tervek helyett végül két antológiává „szelődött” eredmény mellett számtalan művészeti ankét, felolvasóest, kiállítás és színházi bemutató köthető A Holnap mozgalmához, amely a korban jó értelemben vett kulturális forradalomnak számított. Inspirációjára szerte az országban irodalmi társaságok alakultak, s ekkortól jöttek divatba a közös irodalmi, művészeti matinék is (irodalom, képzőművészet és zene hármására építve), amelyeket A Holnap elhalkulását követően a Nyugat vett át, s folytatott sikeresen. A Holnap égisze alatt több ilyen rendezvényt tartottak, melyeken maguk a szerzők vagy színészek olvasták fel a költők verseit, zeneszerzők és képzőművészek legújabb alkotásaikkal szerepeltek, fiatal jogászok, újságírók, értelmiségiek pedig a művészeti kérdéseken túl világnézeti és tudományos kérdésekről vitáztak. A Holnap többször szervezett közös tárlatot, matinét a modern magyar festőkkel, a Magyar Impresszionisták és Naturalisták Körének (MIÉNK) tagjaival is. (Nagyváradi fellépésükhöz Egy gyöngye kürtészó

címmel például Ady írt bevezetőt, de Bölöni György révén az akkor élő modern festők tárlatai is többször keresztették jó értelemben az irodalmi, színházi fellépéseket.) A holnapos matinék Kolozsváron, Aradon és Temesváron is folytatódtak, Váradon pedig 1909 őszén közös matinét szervezett a Nyugat és A Holnap. A közeledés ellenére kettejük viszonyában mindvégig megmaradtak a korábbról származó, egymással szembeni fenntartások, kezdetben akár a rivalizálás is, s olykor elvi különbségek sem engedték hosszabb távra kialakítani a mából talán természetesnek gondolható szövetségi viszonyt. Az említett közös matinét követően mindenesetre Ady már végképp a Nyugathoz kötődik, s pár éven belül, a mozgalom elhalkulását követően, a holnapos poéták legjobbjai is immár a Nyugatot erősítik. Ennek ellenére, Juhász Gyula Nagyváradon töltött időszaka – nem csupán saját életútját tekintve, hanem A Holnapos társak többségére is vonatkoztatva – talán a legsikeresebbnek mondható, mely e korszakos kezdetet s ezáltal későbbi életútjukat meghatározta. Ahogyan a kiállításon – most először összefoglalt – kronológiából is egyértelművé vált, az ő 1908-as érkezése és 1911-es távozása keretezi A Holnap színes mozgalmát.

Az egyedülállónak számító kiállítás először gyűjtötte egybe A Holnappal kapcsolatos eredeti kéziratokat, portrékat, köteteket, leveleket, képeslapokat, visszaemlékezéseket, illetve az antológiát övező korabeli polémia bőséges sajtóanyagát, s mellettük – a matinék han-

gulatát megidézve – a képzőművészet és a zene is hangsúlyos helyet kapott. A kiállítás a korabeli Nagyváradot, az elindulás helyszínét, a társadalmi hátteret is megkísérelte szemléletesen bemutatni, az előzményeket és az okokat összegezni, s a mozgalom kronológiáját, rövid, de annál sűrűbb életét követve végig, az egyes szerzők portréiba, korabeli helyére, szerepére és későbbi életútjára is betekintést nyújtott.

A kiállítás az OSZK, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria, az MTA Könyvtára és a nagyvárad Ady Endre Emlékmúzeum közreműködésével jött létre. A kiállítást Kőrössi P. József nyitotta meg, a vendégeket a megnyitón Nemeskéri Erika kalauzolta végig, ezt követte a *Várad* című kulturális havilap A Holnapnak szentelt tematikus lapszámbeutatója. Az érdeklődők előbb A Holnap szerepét, jelentőségét körüljáró (Kőrössi P. József és Boka László által) Réz Pállal készített televíziós interjú egy részletét tekinthették meg, majd Szűcs László főszerkesztő ismertette az említett lapszámot

(<http://www.varad.ro/index.php?u=0&m=156&sz=200807>)

A kiállítást jelen sorok írója rendezte Nemeskéri Erika, Rózsafalvi Zsuzsa és Andor Csaba szakmai közreműködésével, valamint a Fotólabor, a Restaurátor- és Kötészeti osztály, a MEK és a Zeneműtár munkatársaik értékes segítségével.

Boka László
boka@oszk.hu

